

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ВОЛВЕНКО Наталія Миколаївна

УДК 32:001.891.3–028.71

**РОЛЬ ФЕНОМЕНУ МОДИ У ПРОЦЕСАХ ФОРМУВАННЯ
ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ: ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР**

23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Харків – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі політології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент
КУЦ Галина Михайлівна,
Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна, докторант кафедри політології

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
ТИХОМИРОВА Євгенія Борисівна,
Рівненський інститут слов'янознавства
Київського славістичного університету,
завідувач кафедри міжнародної інформації

кандидат політичних наук, доцент
ТОПАЛОВА Світлана Олександрівна,
Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного
банку України, доцент кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін

Захист відбудеться 10 жовтня 2009 р. о 12.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.22 Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61077, м. Харків, площа Свободи, 4, ауд. 2-49.

З дисертацією можна ознайомитися у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61077, м. Харків, площа Свободи, 4.

Автореферат розісланий „8” вересня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Куц

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Динаміка сучасного політичного життя детермінована різноманітними епохальними подіями, які фокусують суспільний інтерес здебільшого на соціально-економічних та політико-культурних процесах. Політичні перипетії знаходять своє втілення в політичному дискурсі як особливій системі зі своїми внутрішніми зв'язками та закономірностями, що відображає соціальну структуру суспільства, світоглядні установки індивідів, їхні базові стереотипи та включає як вербальні компоненти (мовні конструкції, втілені у виступах політиків, у різноманітних текстах суспільно-політичного характеру: від законів чи указів до статей з бульварної преси чи листівок), так і невербальні характеристики (державна символіка, партійні бренди, політична реклама, іміджі, жести тощо).

Сучасні політичні процеси, характеризуючись підвищеною динамікою та нелінійністю, здійснюють вагомий вплив на формування та модифікацію політичних дискурсів. Своєрідність формування політичного дискурсу найчастіше зумовлена політичною системою суспільства, тобто визначається впливом системних чинників. Втім, вагомий вплив на такі процеси здійснюють також позасистемні чинники, сприяючи інституціалізації різноманітних дискурсивних практик. Суттєву роль у формуванні дискурсів відіграють такі позасистемні чинники як традиція та інновація, кореляція яких здатна детермінувати специфіку політичного дискурсу.

Активізація процесів політичної динаміки зумовлює зосередження акцентів на інноваційній компоненті окреслених процесів, авангардною складовою якої виступає феномен моди, що потребує введення концепту моди в категоріальний апарат політичної науки. У сучасному динамічному світі під владу моди потрапляють різні суспільні сфери, зокрема, політична. Як динамічний фактор генези соціального життя, мода сприяє ускладненню та розмаїттю форм суспільно-політичного буття, впливаючи на процеси політичної динаміки. В результаті, сучасне суспільство стає більш динамічним, а політичний дискурс, як вагомий чинник соціально-політичного життя, відіграє вирішальну роль у цих процесах.

Постановка проблеми спирається на результати наукових досліджень у різних сферах філософського та суспільно-політичного знання. Суттєве значення для дослідження мають концепції, присвячені виявленню специфіки процесів інституціалізації та демократизації (Р. Арон, Ж. Бешлер, Л. Даймонд, Р. А. Даль, Р. Дарендорф, А. Лейпхарт, Д. Норт, М. Оріу, А. Пшеворський, Д. А. Растоу, С. Хантінгтон, Ф. Шміттер та ін.).

Значний вплив на визначення теоретико-методологічних підходів дослідження справили праці, присвячені мовним та дискурсивним політичним практикам, взаємозв'язку мови і політики, політичної комунікації зарубіжних авторів (Е. Бенвеніст, В. фон Гумбольдт, Т. А. ван Дейк, Е. Лакло, Г. Лассуел,

Ш. Муфф, Ф. де Соссюр, Л. Дж. Філіпс, М. Фуко, Ю. Хабермас та ін.) та пострадянських теоретиків (Н. Д. Арутюнова, В. І. Карасик, О. М. Куць, Л. П. Нагорна, В. В. Петренко, І. О. Поліщук, Г. Г. Почепцов, О. В. Русакова, К. С. Серажим, Є. Б. Тихомирова, С. О. Топалова, Л. Г. Фішман, О. І. Шейгал, О. Г. Юр'єва та ін.).

Для аналізу феномену моди, виявлення його ролі в суспільно-політичних процесах використано концепції зарубіжних теоретиків (Р. Барт, Ж. Бодрійяр, Т. Веблен, Г. Зіммель, В. Зомбарт, Ж. де Лабрюйєр, Ж. Ліповецьки, Г. Тард та ін.) та науковців пострадянського простору (Р. П. Андрєєва, Д. К. Безнюк, А. Б. Гофман, В. І. Ільїн, Т. В. Кузнєцова, Г. М. Куц, Ю. Г. Легенький, Ю. М. Лотман, Л. І. Ятіна та ін.).

Вагоме значення для окреслення стратегій дослідження мають праці українських науковців, у яких висвітлено широкий спектр проблематики перебігу сучасних демократизаційних процесів в Україні (В. М. Бабаєв, І. Д. Денисенко, О. В. Литвиненко, Т. В. Панченко, Л. М. Півнева, М. І. Сазонов, О. В. Соснін, О. А. Фісун та ін.).

Але, в той же час, дослідженням, присвяченим виявленню позасистемних чинників, що сприяють процесам формування політичного дискурсу, притаманний переважно спорадичний характер. Таким чином, актуальність проблеми виявлення ролі феномену моди в процесах формування політичного дискурсу зумовлена, насамперед, теоретичною невизначеністю та еkleктичністю досліджень позасистемних чинників, які детермінують становлення дискурсивних практик у політико-інституційному контексті, що й визначило вибір теми та напрямок дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджується з комплексною науковою темою „Влада та її реалізація в незалежній Україні”, яку розробляє кафедра політології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у виявленні ролі феномену моди у процесах формування політичного дискурсу в політико-інституційному контексті.

Досягнення мети припускає необхідність постановки і вирішення таких *завдань*:

- узагальнити в політико-історичному контексті концептуальні підходи щодо процесів формування політичного дискурсу, виявивши їх особливість, сутність та генезу;
- визначити специфіку процесів інституціалізації політичного дискурсу та виокремити найбільш оптимальні методологічні стратегії для їх дослідження;
- виявити кореляцію моди і традиції як базових чинників процесів інституціалізації політичного дискурсу;

- здійснити політологічну експлікацію феномену моди, продемонструвавши його роль у трансформаційних процесах відкритого суспільства;

- виокремити домінантні трансформативні інтенції моди, що здійснюють безпосередній вплив на процеси інституціалізації дискурсивних практик;

- з'ясувати специфіку перебігу процесів моди в політико-технологічному просторі невербальних характеристик політичного дискурсу;

- розкрити вплив феномену моди на інституціалізацію політичного дискурсу шляхом виділення домінантних типів дискурсу в державотворчих процесах України.

Об'єктом дослідження виступають процеси формування політичного дискурсу.

Предметом дослідження виступає політологічна експлікація феномену моди як детермінанти процесів формування і трансформаційних перетворень політичного дискурсу в політико-інституційному ракурсі.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження стала сукупність як загальнонаукових та спеціальних методів політичної науки, так і концепцій з різних напрямків суспільно-політичного знання. Найсуттєвішою в методологічному контексті для дослідження процесів формування та трансформації політичного дискурсу виступає концепція Е. Лакло і Ш. Муффа. Для з'ясування специфіки процесів формування політичного дискурсу та виявлення особливостей його інституціалізації в контексті трансформаційних процесів базовими стали теорії Д. Нортона, М. Оріу, А. Пшеворські, С. Хантінгтона та ін.

Для виявлення сутності феномену моди, його трансформативних інтенцій методологічним підґрунтям стали концепції Т. Веблена, А. Б. Гофмана, Г. М. Куца, Ю. М. Лотмана та ін. Висвітлення проблематики особливостей прояву феномену моди у формуванні політичних дискурсів, інституціалізованих в українських державотворчих процесах, зумовило аналіз широкої палітри концептуальних позицій, звернення до довідкової та історичної літератури, статистичних матеріалів, результатів соціологічних досліджень тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційному дослідженні були здобуті результати, новизна яких конкретизується у таких положеннях:

Уперше:

- запропоновано політологічну експлікацію феномену моди як динамічного процесу, що характеризується підвищеною мінливістю та конструє політико-культурний простір індивіда у сьогочасності („тут-і-зараз”), здійснюючи трансляцію певних цінностей, норм, стереотипів, які виступають інструментами експериментальної перевірки меж допустимого;

- обґрунтовано, що роль феномену моди у процесах формування політичного дискурсу полягає насамперед у виявленні та окресленні тенденцій

формування дискурсу, оскільки мода, виступаючи своєрідним індикатором зміщення суспільно-політичних настроїв та інтересів, здатна диктувати напрямки майбутнього;

– виділено в залежності від трансформативних інтенцій феномену моди *домінантні* типи політичних дискурсів, які були інституціалізовані у державотворчих процесах радянської України в контексті ідеологічного монізму (*революційний дискурс 1917 року; тоталітарно-комуністичний дискурс; комуністичний дискурс; дискурс політичної активності творчої інтелігенції 60-х рр.; дискурс перебудови*) та пострадянської України в контексті ідеологічного плюралізму (*дискурс перехідного періоду; дискурс демократичної орієнтації*).

Удосконалено:

– погляди стосовно розуміння інституціалізації політичного дискурсу як процесу, завдяки якому політичний дискурс набуває упорядкованості та структурується за допомогою цінностей, соціокультурних стереотипів, норм, еталонів політичної поведінки тощо; фіналом процесу інституціалізації можна вважати створення у відповідності з нормами та правилами чіткої статусно-рольової структури, соціально схваленої більшістю учасників цього процесу.

Доведено, що:

– засобами моди у процесах трансформації дискурсивних політичних практик виступають стратегії „спрощення” та „популяризації”, які є базовими при виявленні впливу феномену моди на інституціалізацію політичного дискурсу.

Дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування щодо суспільно-політичної значимості феномену моди як атрибуту динаміки політичних процесів відкритого суспільства, в якому активізовані процеси суспільно-політичного розвитку;

– підходи до розуміння кореляції моди і традиції як базових чинників інституціалізації політичного дискурсу, яка детермінована суспільно-політичними та соціокультурними факторами. Якщо у закритих суспільствах формою соціальної регуляції виступає традиція, то у відкритих суспільствах регулятивну роль відіграє феномен моди. Втім, особливого значення традиції набувають у кризові для будь-яких соціально-політичних спільнот часи, коли існує небезпека їх руйнування чи знищення;

– твердження, що зміни у стилі політичної мови (зокрема, політичної метафорики) виступають індикаторами початку процесів демократизації або кризи демократії, а витoki демократичних перетворень у суспільстві найчастіше зумовлюються дискурсивними інноваціями, а не змінами соціально-економічних умов життя.

Практичне значення отриманих результатів полягає насамперед у використанні феномену моди як інструменту виявлення тенденцій формування політичного дискурсу і зміщення суспільно-політичних настроїв та інтересів,

що є вельми евристичним для прикладної політології, політичного прогнозування та політичної науки в цілому. Результати дисертаційного дослідження мають важливе практичне значення і можуть бути використані для підготовки спеціалістів у галузі політології, доповнити зміст навчальних курсів з політології та суміжних дисциплін.

Крім того, матеріали дисертації можуть бути використані соціально-політичними установами, владними структурами при прийнятті політичних рішень, пов'язаних з комунікативними стратегіями та управлінням суспільством. Результати дослідження також можуть слугувати методологічною основою при аналізі соціально-політичних та ідеологічних проблем соціуму.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, в якій вирішується конкретне наукове завдання щодо виявлення ролі феномену моди у процесах інституціалізації політичного дискурсу засобами політичної науки. За темою дослідження автором одноосібно підготовлено вісім публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та ідеї дисертаційного дослідження пройшли апробацію на Міжнародній науково-теоретичній конференції „Філософія освіти і сучасність” (Дніпропетровськ, 2007 р.), III-х Харківських політологічних читаннях, присвячених пам'яті професора М. Ф. Ніколаєвського, „Посткомуністичні трансформації: зміст, тенденції, перспективи” (Харків, 2007 р.), Перших Слобожанських політологічних читаннях „Сучасна політична наука: стан, проблеми, перспективи розвитку” (Харків, 2008 р.). Крім того, основні ідеї дисертації пройшли апробацію на теоретико-методологічних семінарах кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та кафедри „Суспільні науки” Автомобільно-дорожнього інституту ДВНЗ „Донецький національний технічний університет”.

Публікації. Основні наукові результати дисертаційного дослідження висвітлені у восьми публікаціях, сім з яких опубліковано у періодичних фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура і обсяг дисертаційного дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, 10 додатків (на 15 сторінках), списку використаних джерел (307 посилань). Загальний обсяг дисертації – 245 сторінок, з них основного тексту – 200 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічні засади, формулюється наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача у

розробку наукової теми, подано відомості щодо апробації результатів дисертації, публікацій та структури роботи.

Перший розділ – „Процеси формування політичного дискурсу: теоретико-методологічні засади” – складається з трьох підрозділів. Постановка проблеми спирається на результати наукових досліджень у різних сферах філософського та суспільно-політичного знання (Арістотель, З. Бауман, Ф. Бенетон, З. Бжезінський, П. Бурдьє, І. Валлерстайн, М. Вебер, Г. Гегель, Дж. Грей, І. Кант, М. Кастельс, Дж. Локк, Н. Луман, В. Парсонс, Платон, В. У. Тернер, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма, М. Т. Цицерон та ін.).

У підрозділі 1.1. – *„Сутність політичного дискурсу: експлікація концептуальних підходів”* – узагальнюються концептуальні інтерпретації щодо феномену політичного дискурсу у контексті праць, що присвячені мовним та дискурсивним політичним практикам, взаємозв'язку мови і політики, політичній комунікації як зарубіжних авторів (Е. Бенвеніст, К. Беррі, А. Браун, Л. Вітгенштайн, Р. Гакет, В. фон Гумбольдт, Т. А. ван Дейк, К. Крос, Е. Лакло, Г. Лассуел, Х. Лінц, Ш. Муфф, Е. Ноэль-Нойман, А. Пулфорд П. Серіо, П. Сміт, Ф. де Соссюр, В. Томсен, Л. Дж. Філліпс, М. Фуко, Ю. Хабермас, З. Харріс, Р. Харріс, П. Шампань, Г. Шиллер та ін.) так і науковців пострадянського простору (Н. Д. Арутюнова, В. М. Бебик, М. О. Васильєва, М. В. Гаврилова, Ю. С. Ганжуров, Х. П. Дацишин, О. В. Зернецька, С. Г. Кара-Мурза, В. І. Карасик, А. Ф. Карась, Л. О. Кочубей, В. В. Лизанчук, В. С. Мартьянов, Л. П. Нагорна, С. Т. Онуфрив, В. В. Петренко, Г. Г. Почепцов, О. В. Русакова, К. С. Серажим, А. О. Сіленко, Є. Б. Тихомирова, С. О. Топалова, Л. Г. Фішман, О. І. Шейгал, О. Г. Юр'єва та ін.).

Теорія дискурсу, започаткована в лінгвістиці, має велику кількість наукових інтерпретацій. На ранніх етапах аналізу дискурсу існувало два базові значення цього терміну – в одному з них він ототожнювався з поняттям тексту (формальний підхід), у другому – з розмовною практикою, мовленнєвою й комунікативною діяльністю (функціональний підхід). З точки зору культурно-ситуативного підходу, дискурс – це мовлення, „занурене в життя”.

Власне, ідея дискурсу була висунута і отримала розвиток у працях Ю. Хабермаса, М. Фуко та ін. Дискурс, з точки зору М. Фуко, розглядається як спосіб упорядкування дійсності, який відклався і закріпився у мові, як спосіб бачення світу, який реалізується у найрізноманітніших (не лише вербальних) практиках, а, отже, не тільки відображає світ, але й формує його. Зазначено, що дискурс – складне комунікативне явище, яке включає не лише акт створення певного тексту, але й відображає значну кількість екстралінгвістичних обставин (знань про світ, установок, точок зору і конкретних цілей учасників).

Ключовим концептом політичного дискурсу є поняття влади. В широке розуміння політичного дискурсу включений не лише інституціональний рівень, але й позасистемні чинники, що здійснюють вплив на перебіг політичних процесів („жовта” преса, несанкціоновані мітинги, анекдоти тощо). А вузьке розуміння політичного дискурсу чітко фіксується на інституціональному рівні,

включаючи, наприклад, засідання уряду чи парламенту, партійні з'їзди тощо. У дослідженні термін „політичний дискурс” вживається у широкому значенні поняття, включаючи в політичний дискурс як вербальні, так і невербальні компоненти, які створені не лише політиками (і для політиків), але які насамперед співвідносяться зі сферою політики імпліцитно.

Відповідно, політичний дискурс, по-перше, є складною комунікативною подією; по-друге, являє собою цілеспрямовану соціальну дію; по-третє, відображає суб'єктивну психологію його учасників та, по-четверте, є когнітивним процесом, оскільки пов'язаний з передачею знань та створенням нових знань.

Підрозділ 1.2. – „Інституціалізація політичного дискурсу: методологічний ракурс” – присвячений виявленню специфіки процесів інституціалізації дискурсивних політичних практик на основі концепцій таких теоретиків (К. Армстронг, Р. Арон, П. Л. Бергер, Ж. Бешлер, В. Я. Гельман, Т. Гоббс, Л. Даймонд, Р. А. Даль, Р. Дарендорф, Г. І. Зеленько, Е. Дюркгейм, Т. Карл, М. С. Кармазіна, Т. Карозерс, А. Лейпхарт, А. Ю. Мельвіль, Р. Мертон, Дж. М. Нельсон, Д. Норт, М. Оріу, М. Поллак, А. Пшеворський, Д. А. Растоу, О. М. Соловійов, Р. Тейлор, П. Холл, Ф. Шміттер, Й. Шумпетер та ін.).

Важливою умовою ефективності політичної системи є процес інституціалізації, тобто процес, у якому політичне явище стає впорядкованим, стандартизується за допомогою норм. Проводиться концептуальна демаркація між термінами „інституціалізація” та „інституціалізація”, що впливає з розрізнення термінів „інституція” (встановлення, традиція, порядок, заведений у суспільстві) та „інститут” (закріплення таких звичаїв і порядків у законах і правових нормах).

Зазначено, що під інституціалізацією політичного дискурсу маються на увазі процеси, завдяки яким політичний дискурс набуває впорядкованості та структурується за допомогою цінностей, соціокультурних стереотипів та норм, еталонів політичної поведінки тощо, а фіналом процесу інституціалізації можна вважати створення у відповідності з нормами та правилами чіткої статусно-рольової структури, соціально схваленої більшістю учасників цього процесу.

Аргументовано, що процеси інституціалізації, упорядковуючи той чи інший політичний дискурс за допомогою цінностей чи соціокультурних стереотипів, сприяють його подальшій інституціалізації. Для прикладу звернемося до конкуруючих політичних дискурсів в Україні, появі яких сприяли події 2004 р.: „помаранчевого” та „біло-блакитного”. Обидва дискурси на сьогодні не лише пройшли етап інституціалізації (трансляція зразків політичної поведінки, стереотипів, цінностей), але й стали інституціалізованими (з'явилися інституціональні структури: штаби політичних сил та осередки, преса тощо). Відповідно, процеси інституціалізації, будучи первинними, призвели до інституціалізації політичних дискурсів. Втім, не завжди інституціалізація призводить до інституціалізації.

Для дослідження процесів інституціалізації політичного дискурсу методологічною основою обрано концепцію Е. Лакло і Ш. Муфф, оскільки саме в ній представлений оптимальний аналіз того, як формується та змінюється структура дискурсу, тобто, яким чином здійснюється ціннісна динаміка.

У *підрозділі 1.3. – „Мода і традиція як базові чинники процесів інституціалізації політичного дискурсу”* – обґрунтовано, що на інституціалізацію політичного дискурсу здійснюють вплив різні чинники (як системні, так і позасистемні), сприяючи його структуруванню.

Ядром політичного дискурсу виступає найчастіше сукупність інституціоналізованих форм (політичні інститути, ЗМІ тощо), своєрідність яких у кожному конкретному випадку детермінована політичною системою суспільства. Втім, вагомий вплив на процеси формування політичного дискурсу здійснюють позасистемні чинники, сприяючи інституціалізації різноманітних суспільно-політичних практик. Наприклад, „помаранчевий” та „біло-блакитний” політичні дискурси виникли в результаті позасистемних чинників, перебуваючи у конфлікті з тогочасною політичною системою України та розвиваючись на периферії системного політичного дискурсу.

Базовими чинниками інституціалізації політичного дискурсу виступають традиція та мода. Феномен моди – як позасистемний чинник – один із механізмів успішності інноваційних стратегій. Між модою та інновацією існує суттєва відмінність: всякі модні явища чи процеси є інноваційними, проте не кожній інновації притаманні риси модності. Мода виступає своєрідним початковим етапом інновації, вказуючи на можливість (чи неможливість) подальшого закріплення інновацій.

Для аналізу феномену моди використано концепції зарубіжних авторів (Р. Барт, Ж. Бодрійяр, Т. Веблен, Г. Гадамер, Г. Зіммель, В. Зомбарт, Р. Кьоніг, Ж. де Лабрюйєр, Г. Лебон, Ж. Ліповецьки, Д. Рісмен, А. Сміт, Г. Спенсер, Г. Тард та ін.) та теоретиків пострадянського простору (І. О. Александрова, Р. П. Андрєєва, Д. К. Безнюк, Ю. В. Бічай, А. Б. Гофман, Л. О. Дергунова, Л. П. Дихнич, Д. І. Дубровський, З. Б. Елькіна, В. І. Ільїн, В. Є. Кемеров, О. В. Клепач, Т. В. Кузнецова, Г. М. Куц, Ю. Г. Легенький, Ю. М. Лотман, А. Ю. Нечипоренко, Л. П. Ткаченко, Р. Б. Фішман, Л. І. Ятіна та ін.).

Мода, як механізм соціальної регуляції поведінки, тісно пов’язана з основними цінностями і тенденціями розвитку суспільства (А. Б. Гофман). Своєрідність моди полягає у її здатності „наповнювати” об’єкти тимчасовою цінністю, тобто, вона здатна транслювати певні цінності, що вельми важливо для аналізу процесів інституціалізації політичного дискурсу.

Мода і звичай, як паритетні конфронтанти, при зіставленні виявляють як спільні, так і відмінні риси. Спільним є той факт, що для певних типів суспільства звичай і мода виступають як механізми соціальної регуляції поведінки, їм властива така якість як загальноприйнятність. Але для звичаю вона є повсюдною, охоплює всіх членів суспільства (групи) одночасно, а для моди

загальноприйнятість неповна, оскільки до певного модного стандарту залучена лише частина учасників. Усе ж звичай і мода мають більше відмінного, ніж спільного. Одна з головних цінностей моди – сучасність, а звичаю, який за визначенням, успадковується від попередніх поколінь, – минуле. Якщо мода сприяє постійній зміні соціокультурних зразків, то звичаю властиве найчастіше негативне ставлення до інновацій.

Другий розділ „Процеси інституціалізації політичного дискурсу в контексті трансформативних інтенцій феномену моди” включає три підрозділи. У *підрозділі 2.1. – „Мода як атрибут динаміки політичних процесів”* – зазначено, що в сучасному динамічному світі під владу моди підпадають різні суспільні сфери, зокрема, й політична. Продемонстровано, що швидкому поширенню моди сприяє активізація процесів суспільно-політичної динаміки. Кореляцію моди і динамічних процесів проаналізовано у контексті відкритості/закритості суспільства (К. Поппер), оскільки мода активно процвітає саме у відкритих суспільствах.

Новації у сучасну культуру вносить переважно мода, транслюючи певні цінності та впливаючи на формування значень політичних дискурсів. Фіксація значення знаку політичного дискурсу завжди є умовною. У цьому – відправна точка дискурс-аналізу Е. Лакло і Ш. Муфф, для якого важливими є чотири базові поняття: „елемент”, „момент”, „артикуляція”, „дискурс”.

Елемент – це будь-яка відмінність, знак, значення якого ще не було зафіксовано. Елементи перетворюються на моменти, коли фіксується їхнє значення. На цьому етапі (перетворення елементів на моменти) можливе панування феномену моди, оскільки ця процедура підлягає впливу випадкових факторів, а мода, транслюючи цінності, найчастіше поєднується з випадковістю. Моменти – це позиції, у яких знак набуває відмінностей, чітко сформульованих у межах дискурсу. Дискурсом у цьому контексті виступає структурна єдність, яка з’явилася у результаті артикуляції. Артикуляцією вважається будь-яка дія, що встановлює відношення між елементами таким чином, що ідентичність знаків змінюється. Будь-які зміни у системі цінностей, усталених стереотипів ведуть до переартикуляції. Саме артикуляції перетворюють структуру дискурсу. Необхідно відзначити, що навіть кожна соціальна дія певною мірою є артикуляцією.

Мода, сприяючи ціннісній динаміці, активно виявляє себе на рівні артикуляції, оскільки артикуляції виступають найчастіше в ролі випадкових втручань. Мода впливає на артикуляцію, наповнюючи елементи спектром нових значень, і, таким чином, вказує шлях перетворення елементів на моменти. Отже, модою окреслюються шляхи подальшої ідентифікації значень.

Основними знаками структури дискурсу є „вузлові точки”, „ключові знаки” і „міфи”. Якщо вузлові точки організовують дискурси (наприклад, „ліберальна демократія”), то ключові знаки організовують ідентичність знака через утворення ланцюжків еквівалентності (наприклад, „людина”), а міфи

організують соціальний простір (наприклад, „Захід”). Усі ці поняття у комплексі складають соціальну організацію значення.

У контексті аналізу процесів інституціалізації політичного дискурсу мода – це своєрідний показник вибору напрямку формування значень ідентичності, наповнення їх ціннісним змістом. Вона не стільки формує значення, скільки демонструє напрямок вибору, тенденцію змін. Стосовно структури політичного дискурсу зазначимо, що мода не наповнює глибоким змістом ні вузлові точки (які організують дискурси), ні ключові знаки (які організують ідентичності), ні міфи (які організують соціальний простір). Мода служить полігоном для кореляції цих значень. Вона, пропонуючи репертуар ідентичностей, впливає на артикуляції, які встановлюють відношення між елементами політичного дискурсу таким чином, що змінюється їхня ідентичність.

У *підрозділі 2.2.* – **„Домінантні інтенції феномену моди у процесах трансформації політичного дискурсу: спрощення та популяризація”** – доведено, що засобами моди у процесах трансформації дискурсивних політичних практик виступають стратегії „спрощення” та „популяризації”, які здійснюють вплив на інституціалізацію політичного дискурсу шляхом трансляції ціннісних значень. Обґрунтовано, що у різних суспільних сферах існують основні початкові принципи, спрощенням яких займається мода. Мода призводить до спрощення ідей в підвладних їй сферах, сприяючи тим самим, доступності цих сфер, оскільки лише доступні ідеї (зрозумілі широким масам) в подальшому популяризуються.

Тобто, спрощення сприяє популяризації певних ідей. Зазначимо, що процес демократизації мови також сприяє популяризації певних політичних ідей. Втім, лише ті явища чи ідеї, які викликають інтерес у більшості, будуть спрощуватися і популяризуватися. Відповідно, поняття „інтересного” вельми актуальне для розуміння процесів формування політичного дискурсу.

Мода вказує на ті – підвладні їй – сфери, у яких слід чекати змін, і тим самим привертає до них увагу. Відповідно, мода диктує напрямки майбутнього. Певні цінності чи норми, потрапляючи у поле дії моди, спрощуються та популяризуються, і лише потім здійснюється їх подальша трансляція. Велику роль в цих процесах відіграють ЗМІ, за допомогою яких влада може використовувати механізми моди у своїх інтересах.

Аргументовано, що застосування метафор сприяє спрощенню політичного дискурсу та його подальшій популяризації, тобто проникненню моди в його структури. Мода активно корелює з трансформаціями у соціумі. Мода виступає в ролі своєрідного індикатора доступності певних ідей різноманітних суспільно-політичних сфер. Поява модних новацій – наслідок спрощення і популяризації тих ідей певної суспільно-політичної сфери, які викликають інтерес і можуть поширюватися тільки в умовах динамічних процесів.

У *підрозділі 2.3.* – **„Мода в полі невербальних характеристик політичного дискурсу: політико-технологічний вимір”** – зазначено, що в

структуру політичного дискурсу входять різні компоненти: як вербальні, так і невербальні. Розглянуто невербальні компоненти політичного дискурсу, які формують його структуру, та проаналізовано вплив моди на їх інституціалізацію.

Аргументовано, що такі політичні символи як державний прапор, герб, гімн, виступаючи невербальними компонентами політичного дискурсу, набули „застиглої” інтерпретації та увійшли в соціокультурний досвід, не підпадаючи під вплив моди. Втім, слід зазначити, що кольори не підпадають під владу моди лише за умови, якщо вони є компонентами державної символіки. В умовах електоральних процесів активно використовується мода на той чи інший колір (партійного бренду) для залучення прихильників політичної сили.

Іміджі політичної влади й держави не тільки втілюють певні ідеї, але й входять у структури певних політичних дискурсів як їхні невербальні компоненти. Іміджі також є інструментом, за допомогою якого можна змінити й перетворити світ, створивши його нові форми. Бренди також виступають невербальними компонентами політичних дискурсів. Мода безпосередньо здійснює вплив на виникнення, створення, позицінування брендів та іміджів. Мода здатна виступати однією із стратегій політичних технологій в електоральних процесах.

Третій розділ має назву „**Вплив феномену моди на процеси інституціалізації політичних дискурсів в українському державотворенні**”.

У підрозділі 3.1. – „*Мода в просторі домінантних політичних дискурсів на ранніх етапах українського державотворення*” – зазначено, що поява феномену моди в Європі (у сучасному розумінні цього поняття) датується XIII-XIV ст. Тобто, якщо мова йде про домодернові дискурси, значущі для державотворчих процесів України, то на їхню інституціалізацію мода не впливала. Мода актуалізувалася в епоху модерну.

Виділено в залежності від трансформативних інтенцій феномену моди домінантні та похідні типи політичних дискурсів, що інституціалізовані у процесах українського державотворення. Обґрунтовано, що домінантний політичний дискурс завжди зумовлений певною ідеологічною доктриною, оскільки саме він визначає, які поняття, набуваючи рис модності, спливають на поверхню (і який зміст вкладається у ці поняття), а які підлягають забуттю. Стосовно маргінальних дискурсів зазначимо, що вони можуть мати різну модифікацію, не обов'язково опосередковану ідеологією.

Аргументовано, що сильним поштовхом, який дав відчутний ефект для розвитку політичної мови, була епоха XVIII ст. (Петровська епоха для підросійської України). *Домінантний* політичний дискурс, що відображає цей період, означено як *дискурс європейського політико-адміністративного досвіду*. Зазначено, що „революційна” термінологія, яка виникла у кінці XIX ст. у Франції й Німеччині, досягла піку своєї популярності у Росії, своєрідно втілюючись у *домінантному революційному дискурсі 1917 р.*

У підрозділі 3.2. – „**Феномен моди у контексті ідеологічного монізму політичних дискурсів радянської України: від маргіналізації – до активізації**” – розглянуто процеси інституціалізації політичних дискурсів радянської України.

У контексті ідеологічного монізму радянської України виділено такі типи доміантних дискурсів: *тоталітарно-комуністичний, комуністичний, політичної активності творчої інтелігенції 60-х рр., перебудови*. Зазначено, що в СРСР більша частина ХХ століття минула під знаком соціалізму в його радянському варіанті. Через це радянський політичний лексикон був міцно затиснений відповідними рамками, через які практично неможливо було протиснутися моді. Але, поза тим, навіть у межах лінійного відтинку радянської історії можна виявити окремі політичні поняття, які набували рис модності, а також виділити *дискурс політичної активності творчої інтелігенції 60-х рр.*, який вельми контрастував на тлі панівної ідеології.

Доміантний дискурс, який охоплює відтинок історії з лінійним розвитком вважається „об’єктивним” або „осадовим” (Е. Лакло і Ш. Муфф). Отже, *доміантний комуністичний дискурс* в СРСР можна визначити як „об’єктивний” у 70-і роки ХХ ст., тоді як ближче до 90-х років він перетворюється на „осадовий”. *Дискурс політичної активності творчої інтелігенції 60-х рр.* перебував у конфлікті з доміантним офіційним комуністичним дискурсом. Тут ми спостерігаємо антагонізм, який виникає при зіткненні дискурсів, коли різні ідентичності взаємно виключають одна одну.

Таким чином, для радянського суспільства в цілому був характерним ідеологічний монізм, який на мовному рівні репрезентувався в існуванні єдиної системи суспільно-політичної лексики; ідеологічна диференціація тут якщо й існувала, то мала імпліцитний характер. В умовах ідеологічного монізму вплив моди на процеси інституціалізації політичних дискурсів був маргінальним. Активізація стратегій моди в означеній сфері почалася лише в часи перебудови.

У підрозділі 3.3. – „**Кореляція стратегій моди з ідеологічним плюралізмом політичних дискурсів пострадянської України**” – зазначено, що відмінною рисою сучасного етапу розвитку українського суспільства є ідеологічний плюралізм. Сьогодні для українського соціуму завдання формування демократичного політичного дискурсу, його інституціалізації є вельми нагальним. Процес „зміни дискурсів” (від тоталітарного до демократичного) у нас ще не завершений.

З розпадом радянської держави естафету доміантного в українському суспільстві прийняв *дискурс перехідного періоду*. Доміантний політичний дискурс, який відображав події в Україні починаючи з революційного періоду 2004 р., означено як *дискурс демократичної орієнтації*. Відбувається становлення дискурсу конституціоналізму. Активізація стратегій моди спостерігається при інституціалізації усіх політичних дискурсів пострадянської України.

За допомогою політичного дискурсу, який виступає потужним владним ресурсом, державні й громадські інститути, конструюючи та просуваючи певні образи реальності, здатні здійснювати свою саморепрезентацію та легітимацію і позиціонувати у політичному просторі соціальних суб'єктів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз феномену моди як чинника процесів формування політичного дискурсу в політико-інституційному вимірі, в результаті якого сформульовано ряд висновків.

- Узагальнено в політико-історичному контексті концептуальні підходи щодо процесів формування політичного дискурсу. Аргументовано, що інтенція боротьби за владу – специфічна характеристика політичного дискурсу. Політичний дискурс – це вербальна та невербальна комунікативна взаємодія політичних суб'єктів з приводу політичних ідей, ідеологій, принципів, оцінок, що здійснюються за допомогою суспільно-політичних інституцій для досягнення політичних цілей.

- Аргументовано, що під інституціалізацією політичного дискурсу маються на увазі процеси, завдяки яким дискурс набуває упорядкованості та структурується за допомогою цінностей, соціокультурних стереотипів, норм, еталонів політичної поведінки тощо. Зазначено, що процеси інституціалізації політичного дискурсу сприяють його подальшій інституціоналізації.

- Визначено базові чинники процесів інституціалізації політичного дискурсу, в якості яких виділено моду і традицію. Феномен моди виступає одним із механізмів успішності інноваційних стратегій, оскільки мода здатна транслювати певні цінності, не оминаючи увагою процеси інституціалізації політичного дискурсу (як позасистемний чинник).

- Запропоновано політологічну експлікацію феномену моди як динамічного процесу, що характеризується підвищеною мінливістю та конструює політико-культурний простір індивіда у сьогочасності („тут-і-зараз”), здійснюючи трансляцію певних цінностей, норм, стереотипів, які виступають інструментами експериментальної перевірки меж допустимого. Мода, виступаючи атрибутом динаміки політичних процесів відкритого суспільства, є своєрідним індикатором зміщення суспільно-політичних настроїв та інтересів, який виявляє тенденції подальшого формування і трансформації політичного дискурсу. У відкритих суспільствах формою соціальної регуляції виступає мода, у закритих суспільствах регулятивну роль відіграє традиція.

- Виокремлено домінантні трансформативні інтенції моди, що здійснюють безпосередній вплив на процеси інституціалізації дискурсивних практик. Доведено, що засобами моди у процесах трансформації дискурсивних політичних практик виступають стратегії „спрощення” та „популяризації”, які є базовими при виявленні впливу феномену моди на інституціалізацію політичного дискурсу.

- З'ясовано специфіку перебігу процесів моди в політико-технологічному просторі невербальних характеристик політичного дискурсу. У структуру політичного дискурсу входять різні компоненти: як вербальні, так і невербальні. Розглянуто невербальні компоненти політичного дискурсу, які формують його структуру (державні символи: прапор, герб, гімн; іміджі влади і країни; бренди тощо), та проаналізовано вплив моди на їх інституціалізацію.

- Виділено в залежності від трансформативних інтенцій феномену моди **домінантні** та *похідні* типи політичних дискурсів, що інституціалізовані у процесах українського державотворення. Аргументовано, що сильним поштовхом, який дав відчутний ефект для розвитку політичної мови, була епоха XVIII ст. **Домінантний** політичний дискурс, що відображає цей період, означено як **дискурс європейського політико-адміністративного досвіду**. Цей дискурс включає такі типи дискурсів: *адміністративно-діловий дискурс, дискурс прогресивних демократичних перетворень, дискурс абсолютизму, дискурс інтернаціональної лексики*. Зазначено, що „революційна” термінологія, яка виникла у кінці XIX ст. у Франції й Німеччині, досягла піку своєї популярності у Росії, своєрідно втілюючись у **домінантному революційному дискурсі 1917 р.**, який включає такі типи дискурсів: *дискурс революційних постулатів, дискурс партикуляризації значень термінів-радянців, дискурс соціальної ідентичності 20-х років, дискурс Леніна*.

- У контексті ідеологічного монізму радянської України виділено такі типи **домінантних** і *похідних* дискурсів: **тоталітарно-комуністичний** (дискурс радянсько-соціалістичного ідеалу 30-х років, дискурс культу особи Сталіна, дискурс великого сталінського терору, дискурс мілітаризації повсякденності), **комуністичний, політичної активності творчої інтелігенції 60-х рр., перебудови** (дискурс безпеки, дискурс радянського внутрішньосистемного стрибка). В умовах ідеологічного монізму вплив моди на процеси інституціалізації політичних дискурсів був маргінальним. Активізація стратегій моди в означеній сфері почалася лише в часи перебудови.

- У контексті ідеологічного плюралізму пострадянської України виділено такі типи **домінантних** і *похідних* дискурсів: **перехідного періоду** (дискурс краху радянської системи, дискурс політичних метафор початку 1990-х років, дискурс позначень міждержавних політичних і економічних відносин в СНД, дискурс криптоправлінський, дискурс нових номенклатурних найменувань, дискурс електоральних і суміжних технологій, дискурс системних змін міжнародних відносин, дискурс порушень норм міжнародного права, дискурс радянської термінологічної летаргії, український кримінально-політичний дискурс початку 2000-х років), **демократичної орієнтації** (дискурс Майдану, дискурс інтимних інтонацій політичних виступів, дискурс „прозорих” політичних мотивів). Активізація стратегій моди спостерігається при інституціалізації усіх означених політичних дискурсів пострадянської України.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Волвенко Н. Н. Политический дискурс и мода на терминологию (на примере украинско-российской политической лексики) / Н. Н. Волвенко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. — Дніпропетровськ, 2006. — Вип. 14 : — С. 266—276.
2. Волвенко Н. М. Мода як індикатор соціальної нерівності (в контексті концепції Т. Веблена) / Н. М. Волвенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна „Питання політології”. — Харків, 2006. — № 737. — С. 207—213.
3. Волвенко Н. М. Політичний дискурс ЗМІ як владний ресурс (маніпулятивний аспект) / Н. М. Волвенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна „Питання політології”. — Харків, 2007. — № 760. — С. 224—228.
4. Волвенко Н. Н. Корреляция имиджа власти и имиджа страны в контексте тенденций моды / Н. Н. Волвенко // Філософія і соціологія в контексті сучасної культури : зб. наук. праць. — Дніпропетровськ, 2007. — С. 79—85.
5. Волвенко Н. М. Специфіка концептосфери політичних наук / Н. М. Волвенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна „Питання політології”. — Харків, 2007. — № 785. — С. 15—22.
6. Волвенко Н. М. Експансія феномену моди у суспільно-політичну сферу: демаркаційний аспект / Н. М. Волвенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна „Питання політології”. — Харків, 2008. — № 796. — С. 183—189.
7. Волвенко Н. М. Концептуалізація політичної традиції у контексті формування політичного дискурсу / Н. М. Волвенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна „Питання політології”. — Харків, 2008. — № 810. — С. 200—208.
8. Волвенко Н. М. Інституціоналізація політичного дискурсу в перехідному суспільстві (український контекст) / Н. М. Волвенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна „Питання політології”. — Харків, 2008. — № 825. — С. 51—57.

АНОТАЦІЯ

Волвенко Н. М. Роль феномену моди у процесах формування політичного дискурсу: політико-інституційний вимір. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2009 р.

У дисертації виявлено роль феномену моди у процесах формування політичного дискурсу, яка полягає в окресленні тенденцій його становлення, оскільки мода, виступаючи своєрідним індикатором зміщення суспільно-політичних настроїв, здатна диктувати напрямки майбутнього.

Аргументовано, що процеси інституціалізації, упорядковуючи політичний дискурс за допомогою цінностей, стереотипів чи норм, попадають у залежність від феномену моди (як позасистемного чинника) в умовах посиленої політичної динаміки. Доведено, що „спрощення” та „популяризація” – доміантні інтенції моди, які здійснюють вплив на інституціалізацію політичного дискурсу шляхом трансляції ціннісних значень.

Виділено доміантні типи політичних дискурсів, що інституціалізовані у державотворчих процесах радянської та пострадянської України.

Ключові слова: мода, політичний дискурс, інституціалізація, політичний процес, політична мова, традиція, спрощення, популяризація.

АННОТАЦИЯ

Волвенко Н. Н. Роль феномена моды в процессах формирования политического дискурса: политико-институциональное измерение. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина. – Харьков, 2009 г.

В диссертационном исследовании осуществлен комплексный теоретико-методологический анализ феномена моды как фактора процессов формирования политического дискурса в политико-институциональном контексте.

В диссертации аргументировано, что роль феномена моды в процессах формирования политического дискурса заключается в определении тенденций его становления, поскольку мода, будучи своеобразным индикатором смещения общественно-политических настроений, способна диктовать направления будущего.

В работе указывается, что политический дискурс включает как вербальные, так и невербальные компоненты, которые созданы не только политиками (и для политиков), но которые, прежде всего, соотносятся со сферой политики имплицитно.

Обосновано, что изменения в стиле политического языка выступают индикаторами начала процессов демократизации или кризиса демократии, а истоки демократических преобразований в обществе чаще всего

обуславливаются дискурсивными инновациями, а не изменениями социально-экономических условий жизни.

Обосновано, что интенция борьбы за власть – специфическая характеристика политического дискурса. Политический дискурс – это вербальное и невербальное коммуникативное взаимодействие политических субъектов по поводу политических идей, идеологий, принципов, оценок, совершающихся посредством политических институций для достижения политических целей.

Определена специфика процессов институциализации политического дискурса посредством проведения концептуальной демаркации между терминами „институциализация” и „институционализация”, что вытекает из разграничения терминов „институция” (традиция, порядок, заведенный в обществе) и „институт” (закрепление таких обычаев и порядков в законах и правовых нормах). Аргументировано, что процессы институциализации, упорядочивая тот или иной политический дискурс с помощью ценностей, социокультурных стереотипов или норм, способствуют дальнейшей институционализации политического дискурса.

Выделены базовые факторы процессов институциализации политического дискурса, в качестве которых выступают инновация и традиция. Активизация процессов политической динамики обуславливает сосредоточение акцентов на их инновационной компоненте, авангардной составляющей которой выступает феномен моды (как внесистемный фактор политического процесса, способный транслировать определенные ценности), что требует введения концепта моды в категориальный аппарат политической науки.

Предложено политологическую экспликацию феномена моды как динамического процесса, который, характеризуясь повышенной изменчивостью, конструирует политико-культурное пространство индивида в настоящем („здесь-и-сейчас”), совершая трансляцию определенных ценностей, норм, стереотипов, выступающих инструментами экспериментальной проверки границ дозволенного. мода, выступая атрибутом динамики политических процессов открытого общества, выявляет тенденции дальнейшего формирования и трансформации политического дискурса. Аргументировано, что в открытых обществах формой социальной регуляции является мода, тогда как в закрытых обществах регулятивную роль выполняет феномен традиции.

Показано, что в контексте анализа процессов институциализации политического дискурса, мода – это своеобразный указатель выбора направлений формирования значений идентичности, наполнения их ценностным содержанием. мода не столько формирует значения, сколько демонстрирует направление выбора, тенденцию изменений.

Доказано, что средствами моды в процессах трансформации дискурсивных политических практик выступают стратегии „упрощения” и „популяризации”, являющиеся базовыми при выявлении влияния феномена моды на

институционализацию политического дискурса. Но упрощаться и популяризироваться будут лишь только те явления или идеи, которые вызывают интерес у большинства.

В диссертации указывается, что такие политические символы как государственный флаг, герб, гимн, выступая невербальными компонентами политического дискурса, под влияние моды чаще всего не попадают. В свою очередь, механизмы моды активно используются в имиджевых и в брендинговых стратегиях.

Выделены, в зависимости от трансформационных интенций феномена моды, доминирующие типы политических дискурсов, которые были институционализированы в процессах построения украинского государства в советский и постсоветский период.

Ключевые слова: мода, политический дискурс, институционализация, политический процесс, политический язык, традиция, упрощение, популяризация.

SUMMARY

Volvenko N. M. The Role of the Phenomenon of Fashion in the Process of Formation of the Political Discourse: Political and Institution Dimension. – Manuscript.

Thesis for Candidate's Degree in Politics, speciality 23.00.02 – Political Institutions and Processes. – Kharkiv V. N. Karazin National University. – Kharkiv, 2009.

The thesis deals with determination of the role of fashion phenomena in the processes of formation of the political discourse, which presupposes description of tendencies for its formation, because fashion as an indicator of shifts in political spirits, is able to dictate trends for the future.

There has been argued that institution processes regulating political discourse with the help of values, stereotypes or norms become dependent on fashion phenomenon (as extra-system factor) in the terms of intensified political dynamics.

It has been proved that „simplification” and „popularization”, which are dominant fashion intentions influencing institution of the political discourse by way of broadcasting of values.

There have been outlined dominant types of political discourses which have been institutionalized in state forming processes of Soviet and Post-Soviet Ukraine.

Key words: fashion, political discourse, political process, political language, tradition, simplification, popularization.

ВОЛВЕНКО Наталія Миколаївна

**РОЛЬ ФЕНОМЕНУ МОДИ У ПРОЦЕСАХ ФОРМУВАННЯ
ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ: ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР**

23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Відповідальний за випуск доц. Г. М. Куц

Підписано до друку 31.06.2009 р.
Формат 60×90 1/36. Друк ризограф.
Обсяг 0,9 ум.-друк. арк. Тираж 100 прим. Зам. № 727

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ „Рейтинг”.
61022, м. Харків, вул. Сумська, 37. Тел. (057) 700-53-51, 714-34-26,
пров. Соляниківський, 4. Тел. (057) 771-00-92, 771-00-96.